

ДІЄСЛІВНА КАТЕГОРІЯ ВИДУ: ПРАКТИЧНІ ВИСНОВКИ ДЛЯ ТЕРМІНОЗНАВСТВА З ПОЛОЖЕНЬ ТЕОРЕТИЧНОЇ МОРФОЛОГІЇ

© Гінзбург М., 2006

Доведено, що для фахової мови категорія виду є найважливішою з власне-дієслівних категорій і що основні вимоги ДСТУ 3966–2000 ґрунтуються саме на успадкуванні чи втраті категорії виду віддієслівними дериватами.

It is proved, that the category of aspect is major of actually verbal categories for professional language and that basic requirements of DSTU 3966–2000 are based on inheritance or loss by verbal derivatives of this category.

Основне завдання науково-технічної мови – описувати, пояснювати, характеризувати природні й соціальні процеси та явища, технічні об'єкти. Тому вона потребує спеціальних засобів, щоб подавати змінювання об'єктів у часі, пов'язані з цим події, їх наслідки, а також здатність до дії, перебування в дії тощо, тобто усі ці процесові поняття. Українська мова має власні засоби, що визначають її своєрідність, роблять її неповторною й відрізняють від споріднених мов, зокрема від російської. Протягом багатьох років ці характерні риси ігнорували, калькуючи російський науковий та діловий стиль, про що писала ще Олена Курило [1, с. 11–12].

Суттєвим кроком на шляху відродження власно українських способів подавання процесових процесів стало затвердження ДСТУ 3966–2000 [2] та ДСТУ 1.5:2003 [3]. Вони закріпили систему вимог до стилю українських нормативних документів, які мали стати дороговказом для всіх, хто пише українською мовою.

За останні десятиліття провідні українські мовознавці, проаналізувавши великий фактичний матеріал, запропонували нові розв'язки актуальних граматичних проблем і обґрунтували перегляд багатьох традиційних класифікацій, що знайшло відбиття в новітніх працях, зокрема в академічній граматиці української мови [4], у підручниках [5; 6] та в довіднику [7].

Мета цієї статті – довести, що основні вимоги ДСТУ 3966–2000 [2] щодо подавання процесових понять є практичними висновками з положень теоретичної морфології, зокрема щодо переходу дієслова в інші частини мови.

1. Дієслово

Основний мовний засіб для відтворення процесу – дієслово. Дієслівні граматичні категорії неоднорідні за ознакою семантичної вмотивованості. Залежно від зв'язку із семантикою дієслова та за ознакою непохідності / похідності його граматичні категорії поділяють на семантично вмотивовані власне-дієслівні категорії, до яких належать категорії часу, способу, виду, та невластне-дієслівні категорії, які не пов'язані із семантикою дієслова, а є наслідком його функційного зв'язку з іменником. До них належать категорії особи, числа та роду [4, с. 223–224].

Для науково-технічної та ділової мови найважливіша із власне-дієслівних категорій – категорія виду, яка є найбільш «внутрішньою», «захованою» в лексичному значенні дієслова категорією. Саме вона відображає можливість мовця подати наявні в позамовній дійсності процеси та стани у двох виявах: або як нецілісні, або як цілісні. Залежно від того, як процес розвивається в часі, розрізняють два його різновиди: незавершений (нерезультативний) і завершений (результативний) [4, с. 224–225]. **Незавершеним** є не повністю зреалізований процес, який триває (*рвати, гнути*) або повторюється нескінченно (*розривати, згинати*). **Завершеним** є повністю

зреалізований процес, обмежений у часі: він може бути одноразовим (*розірвати, зігнути*) або багаторазовим, але завершеним на певному етапі (*порозривати, позгинати*). Для стислості незавершений процес будемо називати просто дією, а завершений – подією згідно з термінологією, запропонованою в додатку Г ДСТУ 3966–2000 [2].

Відповідно є два види дієслів: **недокоаний** та **докоаний**, причому категорія виду притаманна всім дієсловам української та російської мови в будь-якій їх формі [7, с. 70–71, 91, 110–111; 8, с. 38–40].

Дієслова недокоаного виду виражають процес, що триває, не вказуючи ані на його початок, ані на кінець, або ж означають повторюваний процес (тобто виражають не обмежану в часі ознаку). Їм властиві такі відтінки значення, як невизначена тривалість та незавершена повторюваність [5, с. 371–372; 6, с. 172]. Тому у фаховій мові їх уживають для позначання загальної абстрактної назви процесу, який відбувався в минулому, відбувається зараз або відбуватиметься в майбутньому, коли потрібно наголосити на перебігу процесу, а не на його результаті. Наприклад, *відновлювати, відновляти, змінювати*.

Дієслова докоаного виду вказують на початок, кінець або одноразовість процесу (тобто виражають не обмежану в часі ознаку). Їм властиві такі відтінки значення, як результативність, вичерпаність, достатність, інтенсивність, поширеність [5, с. 371–372; 6, с. 171]. Тому у фаховій мові їх уживають для позначання конкретного завершеного (повністю або на певному етапі) процесу, тобто події, яка відбулася у минулому, або має відбутися в майбутньому, коли хочуть підкреслити саме результативність процесу в момент його завершення. Наприклад, *відновити, змінити*.

2. Перехід дієслова в інші частини мови

Крім дієслів, процесові поняття передають словами інших частин мови: іменниками, прикметниками, прислівниками віддієслівного походження.

Як відомо, є три ступені переходу (транспозиції) однієї частини мови в іншу: **синтаксичний, морфологічний та семантичний**. Початковим є *«переміщення елемента в нетипову для нього синтаксичну позицію. Змінювана синтаксична позиція може набувати морфологічного закріплення (морфологічний ступінь переходу), а потім семантичного завершення (семантичний ступінь переходу)»*¹ [4, с. 26]. Виходячи з цього, розглянемо тільки **морфологічний та семантичний** ступені переходу дієслова в інші частини мови (в іменник – **субстантивацію**, у прикметник – **ад'єктивацію**, у прислівник – **адвербіалізацію**), бо синтаксичні деривати ще не набувають морфологічних ознак тієї частини мови, у яку вони переходить. На рис. 1 показано морфологічний та семантичний перехід дієслова в зазначені частини мови, причому для морфологічного переходу окремо виділено деривати, утворені від дієслів недокоаного та докоаного виду, оскільки вони зберігають категорію виду початкового дієслова.

Дієслівна категорія виду – це єдина із власне-дієслівних категорій, яка може транспонуватися в такі частини мови: іменник, прикметник і прислівник [4, с. 224] саме завдяки тому, що *«це несловозмінна категорія, яка має спеціальні форми вираження граматичного значення: префікси, суфікси, чергування голосних і приголосних основи та ін.»* [7, с. 71]. Інші власне-дієслівні категорії (**час і спосіб**) є словозмінними, їх виражають закінчення. Оскільки внаслідок морфологічного переходу деривати втрачають дієслівні закінчення, вони не можуть зберегти ці категорії.

3. Віддієслівні іменники

Для назв процесів (дій, подій) фахова мова, крім дієслів, широко вживає **віддієслівні іменники**, тобто утворені від дієслівних основ іменники, які означають опрідметнений процес.

Однією з основних і безперечних прикмет української мови є те, що в ній дієслівні елементи мають перевагу над іменниковими [9, с. 96; 10, с. 11]. Тому українська мова тяжіє до зворотів з дієсловом у неозначеній формі й різних особових формах, а також з дієприслівниками, там, де у російській мові здебільшого вживають віддієслівні іменники. Але віддієслівних іменників не треба уникати **скрізь**. Їх зазвичай використовують у дефініціях та заголовках наукових праць, а також у

¹ Тут і нижче курсивом у лапках подано цитати. Зауважимо, що термінологія деяких наведених цитат може відрізнятися від використовуваної нами.

реченнях, де ці іменники виконують функцію підмета або додатка [11, с. 101–102], входять до складу термінологічних словосполук² [12, с. 28].

Порівнюючи дієслова та іменники, утворені від них на морфологічному ступені субстантивзації, можна зробити такі висновки [4, с. 116]:

1) віддієслівні іменники означають те саме, що й дієслова, від яких їх утворено, але виконують у реченні типові для іменника функції підмета або керованого другорядного члена речення;

2) переходячи в іменник, дієслово втрачає дієслівні категорії часу, способу та особи, а набуває іменникових категорій відмінка, числа, роду;

3) з дієслівних категорій українські віддієслівні іменники зберігають лише категорію виду початкового дієслова, від якого їх утворено [4, с. 116, 148, 287]. Тому доречно буде замість довгих словосполук *віддієслівний іменник, утворений від дієслова недоконаного (доконаного) виду* вживати коротшу назву – *іменник недоконаного (доконаного) виду*³.

У цьому полягає **кардинальна різниця** між українською та російською мовами, оскільки відповідні російські віддієслівні іменники категорію виду втрачають [8, с. 191]. Тому зазвичай парі українських дієслів (наприклад, *знищувати / знищити*) відповідає пара російських *уничтожат / уничтожить*, а парі українських віддієслівних іменників *знищування / знищення* відповідає лише один російський – *уничтожение* [13, с. 107].

Отже, українська мова, на відміну від російської, здатна не тільки формою дієслова, а й формою віддієслівного іменника завжди чітко розрізняти поняття незавершеного та завершеного процесу. Тому не слід калькувати російську мову і вживати українські віддієслівні іменники на *-ння, -ття* як нейтральні стосовно видових ознак. Наприклад, неправильно писати: *Усі роботи призупинено після розривання договору* (правильно – *після розірвання*, тобто після події), *Розірвання договору включає певні стадії* (правильно *розривання*, бо тут йдеться саме про незавершений процес). Такі помилки ускладнюють сприйняття тексту в цілому, а іноді навіть спотворюють семантичне значення термінів. На жаль, зазначений хибний підхід усталився не тільки у практичному слововживанні [12, с. 10], але й у деяких російсько-українських словниках, про що свідчать статистичні дані [14, с. 217].

В українській фаховій мові віддієслівні іменники недоконаного виду треба вживати, коли потрібно наголосити на перебігу процесу, а не на його результаті. Ними, як і дієсловами, від яких їх утворено, позначають загальну абстрактну назву процесу, не визначеного ні за тривалістю, ні за кількістю циклів. На ці іменники не поширюється семантико-граматичний зміст, пов'язаний з числом. Тому диференційною граматичною ознакою таких іменників-дериватів є, як відомо [4, с. 51, 93–94], неповна парадигма числа: їх **треба вживати тільки в однині**, наприклад, *лабораторія досліджування теплопровкості, метод визначання напрямку* [2, п. Г.9.1.2; 3, п. 5.1.3].

Віддієслівні іменники доконаного виду слід використовувати, коли йдеться про подію, тобто повністю завершений процес або завершений етап цього процесу, що його характеризує саме **результат, досягнутий у кінцевій точці**. Наприклад: *Проаналізуємо явища, які відбуваються після ввімкнення струму; Розірвання кола спричинює такі явища*. Віддієслівні іменники доконаного виду можна вживати в множині, якщо кількість подій якимось визначено: *серія досліджень теплопровкості, кількість визначень напрямку* [2, п. Г.9.1.2].

Крім розглянутих вище віддієслівних іменників недоконаного та доконаного виду, що є результатом лише морфологічного ступеня субстантивзації, важливе місце посідають іменники, які втратили дієслівну семантику, а замість неї набули власне-іменникову семантику предметності [4, с. 116]. У науково-технічній та діловій мові ними позначають наслідок події в широкому розумінні, а саме: результат, об'єкт, місце, стан, явище, що виникає внаслідок події (наприклад:

² У ДСТУ 3966–2000, п. Г.9.1 запропоновано в термінологічних стандартах поряд із кожним віддієслівним іменником подавати дієслово, від якого цей іменник утворено. Це дасть змогу в наукових і ділових текстах, нормативних документах уживати дієслова на правах застандартизованих термінів, наприклад, замість *виконувати лінійне згладжування швидких коливань* писати: *лінійно згладжувати швидкі коливання*.

відбиток, відкол, заготівка, розколина, спрямовання, угруповання, устаткування, абсорбція, індукція, корозія); назву величини, що характеризує цей об'єкт чи стан (наприклад: витримка, зріст, напруга); приріст, пробіг, розмір, тиск); назви учасників процесів (наприклад: викладач, керівник, годувальник, кресляр, водій, учитель, погонич, вихованець, бігун). Вочевидь таким віддієслівним іменникам категорія виду вже не притаманна.

Отже, ми пересвідчилися, що українській мові не тільки на рівні дієслів, а й на рівні віддієслівних іменників притаманно розрізняти незавершений процес (дію), завершений процес (подію) та наслідок події, позначаючи їх різними спільнокоренові віддієслівними іменниками, наприклад:

Дія	Подія	Наслідок
виводження	виведення	вивід
винаходження	винайдення	винахід
випускання	випуцення	випуск
розтягування	розтягнення	розтяг
устатковування	устаткування	устаткування

Але окремі віддієслівні іменники мають декілька значень. Наприклад: **сидіння** – 1. Дія і стан за значенням *сидіти*; 2. Місце або предмет, на якому сидять, на який сідають. Перше значення – це віддієслівний іменник, утворений на морфологічному ступені субстантивації. Він зберігає категорію виду початкового дієслова **сидіти** – недоконаний вид. Друге значення – віддієслівний іменник, що набув власне-іменникову семантику. Йому категорія виду не притаманна.

4. Віддієслівні прикметники

Переходячи в прикметник, дієслово втрачає дієслівні категорії часу, способу та особи, а набуває прикметникові категорії роду, числа і відмінка. Похідні віддієслівні прикметники репрезентують градацію граматичної прикметниковості, оформлюючи її спеціалізованими суфіксами, доданими до дієслівного кореня.

На морфологічному ступені ад'ективації утворюються дієприкметники – деривати, які найближче стоять до початкових дієслів [4, с. 127, 145]. Дієприкметник зберігає вид і керування того дієслова, від якого його утворено, наприклад: *написати пером* – *написаний пером, пошити зі шкіри* – *пошитий зі шкіри* [4, с. 145, 148, 287; 5, с. 396; 6, с. 188].

Протягом довгого часу, коли українська мова перебувала під сильним впливом російської, мовознавці вважали, що українським дієприкметникам, як і російським, притаманна дієслівна категорія часу, що знайшло своє відбиття навіть у деяких джерелах (див., наприклад: [6, с. 188, 189; 7, с. 86]). У сучасному мовознавстві [4, с. 286–287; 5, с. 396–397] спростовано твердження, що дієприкметникові властива дієслівна категорія часу. Тому неправомірно до дієприкметників застосовувати означення «дієприкметник минулого часу» та «дієприкметник теперішнього часу», а треба їх кваліфікувати за видом: дієприкметник недоконаного або доконаного виду.

Активні дієприкметники недоконаного виду, які **формально** можна утворити від основи теперішнього часу перехідних і неперехідних дієслів недоконаного виду додаванням суфіксів **-уч-, -юч-, -ач-, -яч-**, не відповідають нормам сучасної української мови [1, с. 18; 4, с. 128, 147; 5, с. 396–397; 6, с. 188].

У сучасній українській мові вживають без обмежень активні дієприкметники доконаного виду на **-лий (-а, -е)**, які виражають таку ознаку дійового предмета, розвиток якої закінчився або закінчиться раніше дії дієслова-присудка [5, с. 398; 6, с. 189], наприклад: *зжовклий, навислий, осілий, почорнілий*.

Широко поширені в українській мові **пасивні дієприкметники** на **-н(ий), -т(ий)** називають ознаку предмета, зумовлену дією іншого предмета, а також ознаку предмета, зумовлену зворотною дією того самого предмета. Українська мова творить їх від основи інфінітива як доконаного, так і недоконаного видів [1, с. 79; 5, с. 396–399]. Їх треба чітко розрізняти та правильно вживати:

³ У книжці Олени Курило вжито такі вислови: «дієслівні речівники і недоконаного і доконаного значіння» [Курило, 2004, с. 79]. Зауважимо, що в тогочасній літературі замість терміна **іменник** вживали «речівник».

1) дієприкметниками недоконаного виду треба позначати ознаки стану об'єктів, спричиненого перебуванням у незавершеному процесі;

2) дієприкметниками доконаного виду треба позначати ознаки стану об'єктів, спричиненого перебуванням у завершеному процесі.

Ознаки стану об'єктів, спричиненого	
перебуванням у незавершеному процесі	перебуттям у завершеному процесі
змінюваний тиск	змінений тиск
коригований напрям	скоригований напрям
деформоване тіло	здеформоване тіло

Крім дієприкметників, українська мова має велику кількість власне-віддієслівних прикметників, які вказують на сталу, не зумовлену конкретною дією ознаку і тому більш віддалені від дієслова [5, с. 397]. Ці віддієслівні прикметники позначені вищим, порівняно з дієприкметниками, ухваленням до прикметникового класу [4, с. 128, 145-146], зокрема їм не притаманна дієслівна категорія виду і здатність керувати іменниками. Тому їх можна вважати результатом не тільки морфологічного, а й семантичного ступеня ад'єктивації.

З такого розмежування віддієслівних прикметників на дієприкметники та власне-віддієслівні прикметники випливає практичний наслідок: українська мова, на відміну від російської, дійові властивості⁴ ніколи не позначає дієприкметниками, а зазвичай використовує для цього власне-віддієслівні прикметники, утворені за допомогою таких основних суфіксів: *-льн(ий)*, *-івн(ий)*, *-ч(ий)*, *-н(ий)*, *-овн(ий)*, *-енн(ий)*, *-анн(ий)*, *-к(ий)*, *-лив(ий)*, *-уч(ий)*. Наприклад: *вимірювальний*, *гальмівний*, *виконавчий*, *змінний*, *виліковна*, *здійсненна*, *здоланна*, *мінливий*, *плавучий*.

Отже, українська ділова і фахова мова має ефективні засоби, щоб розрізнити дійові властивості та ознаки перебування (перебуття) учасником дії, уживаючи у першому випадку власне-віддієслівні прикметники, а в другому – дієприкметники і дієслова:

Вид дії	Дійові властивості	Ознаки учасника дії
Перехідна дія (дія суб'єкта на об'єкт)	газоперекачувальний агрегат (рос. <i>газоперекачивающий агрегат</i>)	абонент, який викликає (рос. <i>вызывающий абонент</i>)
	виліковна хвороба (рос. <i>излечимая болезнь</i>)	вилікувана хвороба (рос. <i>излеченная болезнь</i>)
		виліковувана хвороба (рос. <i>излечиваемая болезнь</i>)
Неперехідна дія	самозавантажний драйвер (рос. <i>самозагружающийся драйвер</i>)	країна, яка (що) розвивається (рос. <i>развивающаяся страна</i>)

Тому дуже важливо, виходячи з вимог [2, п. Г.9.4, Г.9.7–Г.9.8], уживати за призначенням спільнокореневі віддієслівні прикметники та дієприкметники:

Віддієслівні прикметники, що означають призначення чи здатність суб'єкта виконувати перехідну дію	Дієприкметники, що означають стан об'єкта, спричинений		Віддієслівні прикметники, що означають призначення чи здатність об'єкта піддаватися перехідній дії
	перебуванням у незавершеному процесі	перебуттям у завершеному процесі	
відтворювальний	відтворюваний	відтворений	відтворний
оброблювальний	оброблюваний	оброблений	обробний

З вищевикладеного можна зробити висновок, що зазначені вимоги ДСТУ 3966–2000 ґрунтуються на граматичних особливостях дієприкметників і власне-віддієслівних прикметників, зумовлених різним ступенем віддієслівної ад'єктивації (морфологічним та семантичним) і

⁴ Розрізняють активні дійові властивості (призначеність чи здатність виконувати дію, спрямовану на інший об'єкт), пасивні дійові властивості (призначеність чи здатність піддаватися впливові суб'єкта дії) неперехідні дійові властивості (призначеність чи здатність виконувати неперехідну дію, до якої належать: *взаємодія – перетинатися, радитися*; дія, спрямована на себе, – *змінюватися, згинатися*; дія, ні на кого й ні на що не спрямована, – *летіти, падати*) [2, п. Г.9.3–Г.9.5].

відповідно різною віддаленістю від тих дієслів, від яких їх утворено, а саме наявністю чи відсутністю категорії виду.

5. Віддієслівні прислівники

Характерною ознакою дієприслівника є власне-морфологічна безкатегорійність і одноформність [4, с. 300]. Морфологічний ступінь адвербіалізації відбувається шляхом «вживання спеціальних словотворчих суфіксів *-учи, -ачи, або -ши* замість закінчень багатоморфного дієслова... Втрата закінчень дієслова означає нейтралізацію виражених ними морфологічних категорій – визначальних морфологічних дієслівних категорій *часу й способу, а також інших, зокрема категорій особи, числа, роду, крім категорії виду, бо її виражають не закінчення, а суфікси*» [4, с. 319].

Отже, як і дієприкметникам, українським дієприслівникам категорія *часу* не властива, бо, «якщо часове значення дієслів устанавлюється щодо моменту мовлення, то дієприкметники і дієприслівники вказують тільки на часову співвіднесеність, а не на пряме значення часу» [4, с. 321].

Дієприслівник, як інші віддієслівні частиномовні деривати, має категорію виду [4, с. 322], зберігаючи вид того дієслова, від якого його утворено:

Недоконаний вид	Доконаний вид
будую – будуючи, будував – будувавши	збудував – збудувавши
визначаю – визначаючи, визначував – визначувавши	визначив – визначивши
сиджу – сидячи, сидів – сидівши	
сідаю – сідаючи, сідав – сідавши	сів – сівши

Отже, дієприслівники на *-учи, -ачи* можуть бути лише недоконаного виду, а на *-ши* залежно від виду початкового дієслова як доконаного, так і недоконаного виду.

Крім дієприслівників, в українській мові є невелика група **власне-віддієслівних прислівників** (*мовчки, пошепки, сидячки, сидьма, лежма, жартома, крадькома* тощо), «які характеризуються повною втратою зв'язків з колишніми дієслівними формами, цілковитою морфологічною ізольованістю та безкатегорійністю... Такі прислівники відбивають семантичний ступінь переходу дієслова в прислівник» [4, с. 319–320].

Висновки

1. Для науково-технічної та ділової мови найважливішою з власне-дієслівних категорій є категорія *виду*, яка вказує на завершеність / незавершеність, результативність / нерезультативність, тривалість / обмеженість процесів, наявних в позамовній дійсності.

2. Дієслівна категорія *виду* в українській мові **властива** всім дериватам, утвореним від дієслова внаслідок морфологічного переходу (рис. 1), а саме: віддієслівним іменникам, які означають предметну дію, дієприкметникам та дієприслівникам.

3. Віддієслівним дериватам, утвореним унаслідок семантичного переходу, а саме: віддієслівним іменникам з власне-іменниковою семантикою, власне-віддієслівним прикметникам, власне-віддієслівним прислівникам – категорія *виду* **не властива**.

4. Основні вимоги ДСТУ 3966–2000, п. Г.4.1, Г.9.3-Г.9.5, Г.9.7-Г.9.8 (розмежування дії, події і наслідку; уживання для позначання дійових властивостей прикметників, а для ознак, пов'язаних з перебуванням / перебуттям об'єктом дії – дієприкметників) ґрунтуються саме на граматичних особливостях віддієслівних дериватів, утворених унаслідок морфологічного та семантичного переходу, зокрема успадкуванням категорії *виду* чи втратою цієї категорії.

5. Українським дієприкметникам і дієприслівникам, на відміну від російських, категорія *часу* не властива. Якщо часове значення дієслів устанавлюється щодо моменту мовлення, то дієприкметники і дієприслівники вказують тільки на часову співвіднесеність, а не на пряме значення часу.

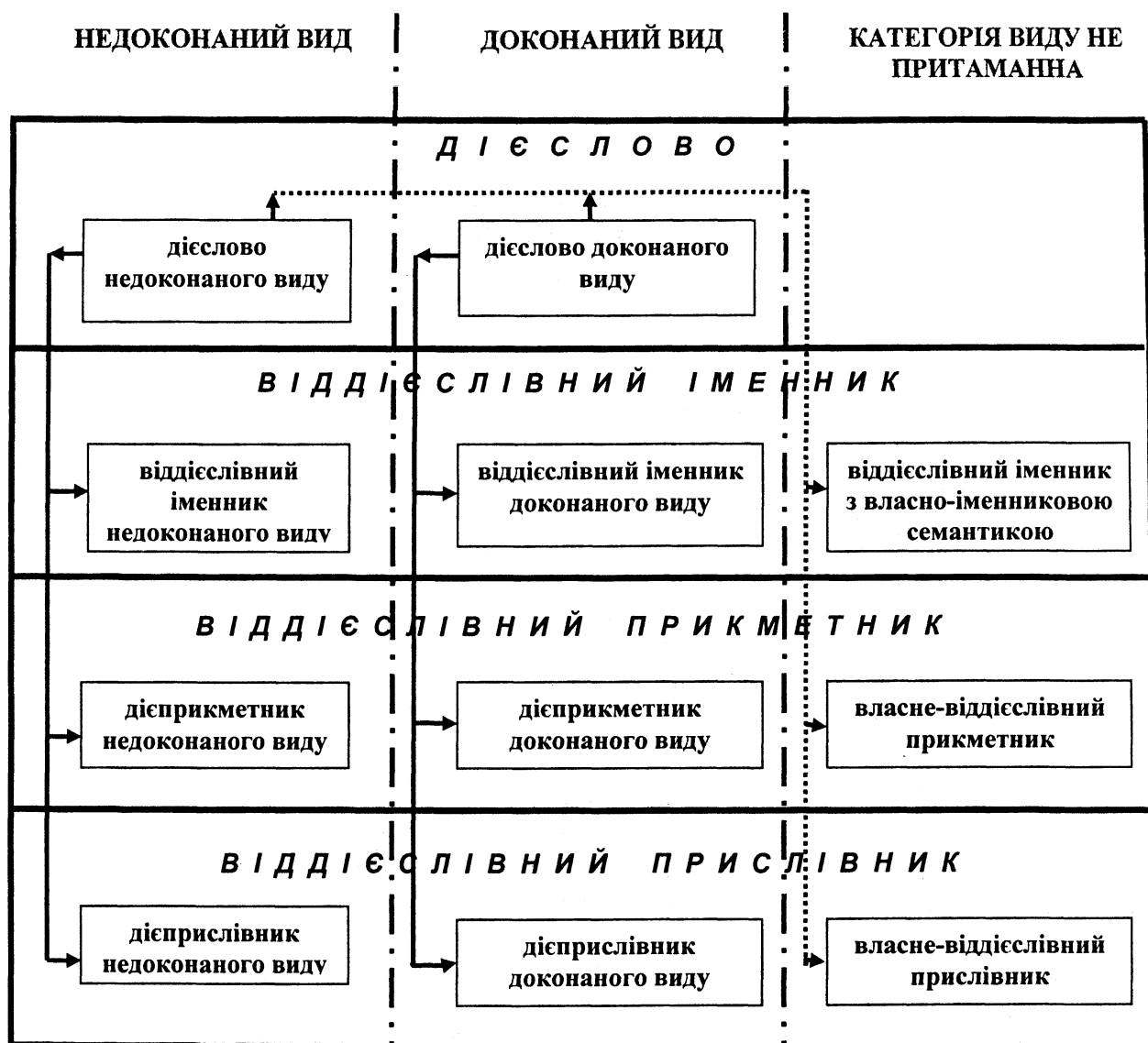

Рис. 1. Морфологічний (—) та семантичний (.....) перехід дієслова в інші частини мови

Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 303 с. (передрук видання 1925 р.). 2. ДСТУ 3966–2000 Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. 3. ДСТУ 1.5:2003 Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів. 4. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / За ред. І. Вихованця. – К.: Унів. вид-во «Пулсари», 2004. – 400 с. 5. Ющук І. П. Українська мова. – К.: Либідь, 2003. – 640 с. 6. Сучасна українська мова: Підручник / За ред. О. Д. Пономарева – 2-ге вид., перероб. – К.: Либідь, 2001. – 400 с. 7. Шевченко Л. Ю., Різун В. В., Лисенко Ю. В. Сучасна українська мова: Довідник / За ред. О. Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1996. – 320 с. 8. Розенталь Д. Э., Теленкова М. А. Словарь-справочник лингвистических терминов. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1985. – 399 с. 9. Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. – К.: Просвіта, 2001. – 204 с. 10. Ярема С. На теми української наукової мови. – Львів, 2002. – 44 с. 11. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. – К.: Вид. дім «КМ Academia», 1994. – 254 с. 12. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор: Порадник з української мови. – К.: Українська книга, 1998. – 240 с. 13. Українсько-російський словник наукової термінології / За заг. ред. Л. О. Симоненко. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 416 с. 14. Пілецький В. Назви предметних дій у науково-технічній термінології. // Вісник: Проблеми української термінології. – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2002. – № 453. – С. 215–221.